

TEMIDA
Jun 2013, str. 103-131
ISSN: 1450-6637
DOI: 10.2298/TEM1302103P
Originalni naučni rad

Stavovi profesionalaca prema uvođenju registra učinilaca krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima

NIKOLA PETKOVIĆ
ZORAN PAVLOVIĆ
LJILJANA STEVKOVIĆ*

Seksualna viktimizacija dece, kako zbog same prirode nasilnog ponašanja tako i zbog razvojno specifičnih karakteristika žrtava koje u razvijenom društvu uživaju posebnu krivično-pravnu zaštitu, oduvek je zaokupljala izuzetnu pažnju stručne javnosti i kreatora kriminalne politike. Visoka tamna brojka i potvrđen recidivizam seksualnih prestupnika, kao i česti medijski izveštaji o novim slučajevima seksualnog nasilja prema najmlađima, nametali su i nameću potrebu za iznalaženjem najadekvatnijih načina društvenog odgovora na ovaj oblik seksualnog prestupništva. Formiranje registra osuđivanih seksualnih prestupnika za dela seksualnog nasilja izvršena prema maloletnim licima, kao jedan od pristupa sa primarno specijalno-preventivnom svrhom, našao je svoju primenu i u krivično-pravnoj teoriji i praksi Republike Srbije. Rad ima za cilj da predstavi rezultate istraživanja stavova profesionalaca zaposlenih u oblasti pravosuđa i socijalne zaštite Republike Srbije o odredbama Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima i formiranju registra seksualnih prestupnika.

Ključne reči: stavovi, pravnici, zaposleni u CSR, registar učinilaca krivičnih dela protiv polne slobode, maloletna lica, žrtve

* Nikola Petković je doktorand na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu. E-mail: nikola82petkovic@yahoo.com.

Dr Zoran Pavlović je docent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet privredna akademija, Novi Sad. E-mail: zoran.pav@hotmail.com.

Mr Ljiljana Stevković je istraživačica pripravnica u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja, demonstratorica na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju i istraživačica volonterka u Viktimološkom društvu Srbije. E-mail: stevkoviclj@gmail.com.

Uvod

Učestalost seksualnih krivičnih dela nad decom u Srbiji, kao i značajna medijska eksploatacija ove problematike poslednjih godina, pokrenula je obuhvatnu inicijativu razmatranja postojeće zakonske legislative, uz tendencije ka iznalaženju mogućnosti unapređenja krivičnopravne zaštite maloletnih lica od seksualnog nasilja (Aleksić, 2010; Petković i dr., 2012; Pisarić, 2012; Tanjević, 2012).

Premda su se od 2009. godine u javnim raspravama u Srbiji mogli čuti različiti predlozi poput ponovnog uvođenja smrtne kazne, hirurške ili hemijske kastracije pedofila (Petković i dr. 2010), posebna pažnja posvetila se formiranju zakonskog osnova za uspostavljanje zvaničnog registra počinitelja seksualnih delikata prema maloletnim licima. Ideja da bi se na ovaj način moglo značajnije uticati na redukciju ove vrste krivičnih dela i stopu recidivizma seksualnih nasilnika naročito se istakla nakon slučaja brutalnog silovanja i ubistva osmogodišnje devojčice, Marije Jovanović iz Starih Ledinaca, koji je šokirao domaću javnost polovinom 2010. godine. Predlog Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima, ili „Marijin zakon“, kako se često u medijima nazivao, formiran je na inicijativu oca ubijene devojčice. Na redovnom zasedanju Skupštine Republike Srbije predlog zakona je usvojen u aprilu 2013. godine.

Postojanje registra seksualnih prestupnika prisutno je u brojnim zakonodavstvima, a svoj osnov nalazi i u međunarodnim pravnim dokumentima, poput Lanzarot konvencije, usvojene 2007. godine. Međutim, različitost rešenja na nivou različitih nacionalnih legislativa, kao i važne implikacije koje dati zakoni nose, podstakle su autore ovog rada da sprovedu istraživanje stavova profesionalaca prema odredbama tzv. „Marijinog zakona“ i formiranju registra seksualnih prestupnika u Republici Srbiji.

U skladu sa tim, cilj rada je prikaz rezultata istraživanja stavova stručnjaka zaposlenih u centrima za socijalni rad i diplomiranih pravnika koji rade u privatnoj advokatskoj praksi, odnosno u tužilaštvu i sudovima Republike Srbije. Pri tome, posebna pažnja posvetiće se analizi stavova o očekivanom dometu specijalne prevencije koja se može ostvariti kroz dati zakon, potrebama proširivanja okvira obuhvaćenih počinitelja seksualnog nasilja, percepciji mogućih problema u sferi povređivanja prava osuđenih lica, te oblicima i mogućnostima sprovođenja postpenalnog nadzora ove kategorije prestupnika.

Registar seksualnih prestupnika u uporednim zakonodavstvima

Vodeći se idejom da seksualni prestupnici pokazuju izuzetno visoku stopu recidivizma, registar, odnosno baza podataka počinitelja seksualnog nasilja, predstavljena je u pojedinim zakonodavstvima kao značajan praktični alat u suzbijanju i sprečavanju viktimizacije najmlađih članova društva (Odeljan i dr., 2008). Tako Velika Britanija, Nemačka, Norveška, Makedonija, Australija i SAD predstavljaju države u kojima je ova mera sprovedena kroz različite forme, dok je u nama susednoj Republici Hrvatskoj inicijativa za uvođenjem registra pokrenuta još 2008. godine.

Formiranje baze podataka lica koja su osuđena za krivična dela seksualne prirode svoju osnovu nalazi u Konvenciji Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja. Tako se u glavi VIII u članu 37 date Konvencije, definišu obaveze država potpisnica o beleženju i arhiviranju nacionalnih podataka o licima osuđenim za seksualne delikte. Izbor nadležnog državnog organa koji će sprovoditi datu meru, svrha i način pribavljanja podataka, obaveze čuvanja i zaštite podataka o identitetu i DNK profilu učinilaca, međunarodna saradnja, neki su od elemenata sadržanih u odredbama datog dokumenta (Turković, 2008: 21).

Na osnovu pregleda relevantne literature može se konstatovati da se ideja o formiranju registra seksualnih prestupnika pojavila još 1947. godine u američkoj državi Kalifornija. Pa ipak, tek početkom 90-ih godina prošlog veka, velika medijska pažnja, koju su privukli brutalni slučajevi silovanja i ubistava dece, uticali su na to da registar seksualnih prestupnika postane obaveza na federalnom nivou SAD. Tako je tokom 1994. godine usvojen Jakob Watterling akt kao prvi od četiri značajna zakona kojima se regulisala obaveza države da formira nacionalnu bazu seksualnih prestupnika u kojoj će se sadržati podaci o počiniocima ove vrste krivičnih dela. Meganin zakon (Megan law, 1996), Pam Lychner akt (1996) i Adam Walsh akt (Adam Walsh Act Child Protection and Safety Act, 2006) predstavljaju sekvencijalni niz zakona kojima je, pored predviđene registracije, uvedena i obaveza države da omogući članovima lokalne zajednice neposredan uvid u podatke o počiniteljima seksualnih prestupa. Vrsta podataka koji će se čuvati u registru, vreme trajanja registracije, zaprećene kazne za osuđena lica koja se ne registruju u zakonom predviđenom roku, uloga američkog FBI u postupanju prema seksualnim prestupnicima, kao i obaveza saradnje federalnih jedinica unutar SAD u slučajevima koji se tiču seksualnog nasilja, neki su od ključnih elemenata navedenih pravnih

izvora (Logan, 2008; Prentky, 2003; Freeman, Sandler, 2010; Edwards, Hensley, 2001; Garfinkle, 2003).

Donošenjem Sex Offenders Act-a 1997. godine u Velikoj Britaniji i 2001. godine u Irskoj, stvorili su se zakonski uslovi za formiranje baze podataka seksualnih prestupnika u ovim evropskim državama (May Chalal, Hercog, 2003; Plotnikoff, Wolffson, 2000). Poštujući načelo zakonitosti, formiranje registra bazirano je na principu zabrane retroaktivnosti u skladu sa kojim je novoformirani registar obuhvatio samo lica koja su počinila krivična dela seksualne prirode nakon stupanja na snagu zakonskog okvira (Kovačević, Sučević, 2008).

Prema Odeljan i saradnicima (2008), za razliku od rešenja koja su aktuelna u SAD, podaci iz registra u Velikoj Britaniji dostupni su samo policijskim službenicima, odnosno službenicima koji su nadležni za nadzor uslovnog otpusta, kao i određenim institucijama koje u svojoj delatnosti predviđaju rad sa mladima. Dužina trajanja registracije određena je visinom izrečene kazne, dok je obaveza doživotnog evidentiranja predviđena u slučajevima kada je lice osuđeno na kaznu zatvora dužu od 30 meseci. Posebnu zanimljivost predstavlja činjenica da je prema zakonu predviđeno da će se podaci zadržavati u periodu od 5 godina ukoliko je krivično delo počinilo maloletno lice.

Razlike u odnosu na zakonska rešenja u SAD primetne su i u pogledu samog sadržaja registra. Tako, dok su u SAD javnosti dostupne fotografije osuđenog lica, podaci o adresi stanovanja, mestu zaposlenja, e-mail adresi, vrsti automobila koji prestupnik vozi, arhivirani podaci u Velikoj Britaniji su ograničeni na ime, prezime, datum rođenja, adresu, fotografiju i daktiloskopsku obradu (Plotnikoff, Wolffson, 2000).

Ograničenost dostupnosti podataka primetna je i u zakonskim rešenjima usvojenim u Holandiji. Naime, pored ograničenosti mogućnosti uvida u registar samo na policijske i sudske službenike, definisane su i specifičnosti u pogledu informisanja drugih zainteresovanih pravnih subjekata. Tako, u slučajevima kada škola zainteresovana da zaposli određeno lice, zatraži proveru da li postoje zakonske prepreke zasnivanja radnog odnosa, policija nakon provere ne izveštava o tome da li je konkretna osoba evidentirana kao seksualni prestupnik, već samo daje mišljenje o mogućnosti da osoba o kojoj je zatražen upit obavlja dati posao. Naravno, ovakvo rešenje je značajno drugačije u odnosu na praksu u SAD u kojoj javnost pored informacija dostupnih na posebnim web sajtovima, ima mogućnost obaveštavanja putem flajera, e-maila ili novinskih članaka (Odeljan i dr., 2008).

Ograničen uvid u bazu podataka seksualnih prestupnika posebno je naglašen u nemačkom zakonu, prema kojem odobrenje za pristup registru HEADS (Haft-Aentlassenen und Auskunfts-Datei-Sexualstraftater) od 30000 ima svega 130 policajaca, dok samo 15 oficira policije ima operativna ovlašćenja, odnosno pravo izmene arhiviranih podataka (Odeljan i dr., 2008).

Kada su u pitanju zakonska rešenja u neposrednom okruženju Republike Srbije zanimljivo je pomenuti da je 2011. godine u Makedoniji uveden registar seksualnih prestupnika, koji u odnosu na pomenuta rešenja evropskih država, ima znatno liberalniji pristup u pogledu dostupnosti podataka o seksualnim prestupnicima. Tako, prema podacima sa oficijelnog sajta¹ Registar za lica osuđena pravnosnažnom presudom za zločine seksualnog zlostavljanja maloletnika i pedofilije u nadležnosti je Ministarstva rada i socijalne politike, dok je njegovo održavanje povereno Institutu za društvene delatnosti. Jednostavnom pretragom posetiocima datog sajta omogućen je pristup listi svih lica osuđenih za navedena krivična dela, kao i pristup podacima o opštini, naselju i ulici u kojoj registrovani seksualni prestupnici žive.

Na osnovu ovog kratkog pregleda uporednopravnih rešenja u pogledu formiranja i regulisanja bitnih pitanja u vezi sa registrom seksualnih prestupnika, nameće se zaključak da je u zemljama Evrope nešto uređeniji sistem u smislu ograničavanja kruga lica kojima su dostupni podaci iz registra, kao i ograničavanja vrste podataka koji se čine dostupnim. Time se stiče utisak da se za razliku od rešenja u SAD, pravna regulativa ove problematike zasniva između ostalog i na zaštiti prava osuđenih seksualnih prestupnika, pored obezbeđivanja zaštite svim postojećim i potencijalnim žrtvama.

Iskustva iz Srbije

Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima

Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima (u nastavku Zakon o posebnim merama) predstavlja novinu u domaćem zakonodavstvu. Pri tome, u svojoj osnovi ovaj Zakon o posebnim merama ima prvenstveno specijalno preven-

¹ Preuzeto sa www.registarnapedofili.mk/ Stranici pristupljeno 4.4.2013. godine.

tivni efekat, što je precizirano već u članu 2 u kojem je eksplicitno navedeno da je njegova svrha da se učinioi ove vrste krivičnih dela onemoguće u njihovom (ponovnom) vršenju. Ako imamo u vidu činjenicu da je kod krivičnih dela seksualnog nasilja uopšte, a posebno kada su žrtve maloletna lica, tamna brojka izuzetno visoka (Konstantinović-Vilić i dr., 2010), već na samom početku nailazimo na značajno ograničenje Zakona o posebnim merama, budući da je primenljiv na mali broj otkrivenih i osuđenih seksualnih prestupnika.

Sam okvir, odnosno područje primene Zakona o posebnim merama regulisano je članom 3 u kojem su taksativno nabrojana krivična dela za koja će se učinioi evidentirati. Tako će se prema navedenom članu registrovati sva lica osuđena po osnovu čl. 178, st. 3 i 4 KZ (silovanje)²; čl. 179, st. 2 i 3 (obljuba nad nemoćnim licem); čl. 180 (obljuba sa detetom); čl. 181 (obljuba zloupotrebom položaja); čl. 182 (nedozvoljene polne radnje); čl. 183 (podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa); čl. 184, st. 2 (posredovanje u vršenju prostitucije); čl. 185 (prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju); čl. 185a (navođenje maloletnog lica na prisustvovanje polnim radnjama) i čl. 185b (iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu).

Premda je ovakvo rešenje u skladu sa idejom postizanja veće krivično-pravne zaštite najmlađih od seksualnog nasilja, jedna od dilema koja se na ovom mestu otvara jeste svakako da li je zakonodavac mogao proširiti zaštitni okvir na sve počinioce ove grupe krivičnih dela, odnosno da li su mogle izostatiti restrikcije koje se ograničavaju samo na one slučajeve u kojima su žrtve maloletna lica. Ova dilema je opravdana rezultatima brojnih istraživanja koji ukazuju da silovatelji koji za žrtve imaju odrasle žene, a naročito žene sa kojima su u partnerskim odnosima, pokazuju visoku, pa i značajno višu stopu recidivizma nego seksualni prestupnici koji zločine vrše nad decom (Hanson, 2001; Gelb, 2007; Lievore, 2006).

Represivni element ovog zakona dolazi do izražaja već u čl. 5 kojim se predviđa zabrana ublažavanja kazne primenom čl. 57, st. 1 Krivičnog zakonika, odnosno zabrana uslovnog otpuštanja lica koja su osuđena za prethodno navedena krivična dela. Ovakav koncept predstavlja nedvosmisleni nastavak ideje strožije kaznene politike, ali i značajnu razliku u odnosu na pojedina upo-

² Kod krivičnog dela silovanje i drugih krivičnih dela seksualnog nasilja u kojima u samom nazivu nije precizirano da mogu biti izvršena samo prema maloletnim licima, Zakon predviđa evidentiranje samo onih izvršilaca koji su seksualno nasilje izvršili prema maloletnom licu.

rednopravna rešenja. Tako recimo u SAD, u kojima se po pravilu izriču duge zatvorske kazne za seksualne prestupe, jasno postoji mogućnost uslovnog otpusta, dok se kršenje posebnih mera postpenalnog nadzora i nepravovremeno prijavljivanje promene prebivališta, smatra dovoljnim uslovima za njegov opoziv (Nieto, 2004). U tom smislu postavlja se pitanje opravdanosti primene navedenih restrikcija samo na učinioce ove grupe krivičnih dela, dok se drugim seksualnim prestupnicima (čije su žrtve punoletne osobe, kao i izvršiocima silovanja u braku) ili izvršiocima drugih teških krivičnih dela, poput teškog ubistva, pravo uslovnog otpusta ne uskraćuje. Da li to znači da su ove kategorije prestupnika manje društveno opasne od onih koji seksualno nasilje primenjuje prema maloletnim licima? Činjenica da je u čl. 46 KZ pored formalnog uslova, koji se odnosi na dve trećine izdržane kazne, propisano da se osuđenik može otpustiti ukoliko se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se sa osnovom može očekivati da će se na slobodi dobro vladati (Pavlović, 2009: 93), nužno dovodi do dileme da li zakonodavac smatra da su izvršioc seksualnog nasilja prema deci nepopravljivi u vaspitno-penološkom smislu, kao i kakve to implikacije može imati u pogledu potreba sprovođenja bilo kakvog programa specijalizovanog tretmana, u toku ili nakon izdržane kazne zatvora. Pa ipak, član 5 Zakona o posebnim merama donosi i izuzetno značajne i pozitivne novine. Tako je, nakon inicijative Incest Trauma Centra, u Skupštini Srbije usvojen amandman prema kojem seksualni delikti na štetu dece ne zastarevaju. Na ovaj način Srbija je postala druga država u Evropi koja je prepoznala činjenicu da veliki broj dela seksualnog nasilja nad decom ostane neprijavljen u detinjstvu, te da zlostavljači zbog slabosti dece i zastarelости krivičnog gonjenja izbegavaju krivičnu odgovornost kada žrtva u odraslom dobu prijavi nasilje.

Centralni segment ovog zakona predstavljaju članovi 6 i 7. Tako su u čl. 6 propisana ograničenja u pogledu radnog angažovanja osoba osuđenih za krivična dela seksualnog nasilja prema maloletnim licima: 1) prestanak vršenja javne funkcije; 2) prestanak radnog odnosa, odnosno prestanak vršenja poziva ili zanimanja koje se odnosi na rad sa maloletnim licima; 3) zabrana sticanja javnih funkcija i 4) zabrana zasnivanja radnog odnosa, odnosno obavljanja poziva ili zanimanja koje se odnosi na rad sa maloletnim licima. U nastavku, u čl. 7 predviđene su posebne mere koje podrazumevaju: 1) obavezno javljanje nadležnom organu policije i Uprave za izvršenje krivičnih sankcija; 2) zabranu posećivanja mesta na kojima se okupljaju maloletna lica (vrtići, škole i sl.); 3) obavezno posećivanje profesionalnih savetovališta i ustanova; 4) obavezno obaveštavanje o promeni prebivališta, boravišta ili radnog mesta; i 5) obavezno oba-

veštavanje o putovanju u inostranstvo. Premda date zakonske odredbe zahtevaju detaljniju analizu, trebalo bi napomenuti da predviđena rešenja, prema autorima ovog rada, ne donose suštinski ništa novo kada su u pitanju pravne posledice osude, njihovo nastupanje i vrsta. Naime, u čl. 94 i 95 KZ takođe je propisano da izvršioci seksualnih prestupa gube pravo vršenja javnih funkcija, odnosno ne mogu da zasnuju radni odnos ili da se bave zanimanjem koje podrazumeva rad sa maloletnim licima. Jedina izmena u tom smislu zapaža se u odnosu na maksimalno trajanje pravnih posledica, gde je umesto ranijih rešenja Zakonom predviđeno da pravne posledice traju 20 godina.

Članovima 6 i 7 određeno je i vreme trajanja pravnih posledica, odnosno posebnih mera koje će se preduzimati u postpenalnom periodu. Tako je u oba slučaja predviđen vremenski okvir od 20 godina, s tim da je u slučaju posebnih mera prisutna obaveza na strani suda koji je doneo prvostepenu presudu, da posle isteka četiri godine od početka primene posebnih mera, po službenoj dužnosti odlučuje o opravdanosti njihove dalje primene. Mogućnost da se posebne mere ukinu predviđena je i propisivanjem prava lica na koje se mere odnose da svake druge godine, od početka primene posebnih mera, samostalno podnese zahtev za preispitivanje opravdanosti njihovog daljeg sprovođenja.

U pogledu obaveze ispunjavanja, odnosno primene i postupanja u skladu sa posebnim merama, zapaža se da je samo u slučaju kršenja odredbe iz čl. 7, st. 1, kojom se predviđa obaveza javljanja nadležnom organu policije i Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, zaprećena odgovarajuća sankcija. U skladu sa tim nameće se zaključak da ostale mere imaju samo status preporuka, ali ne i obaveza. Tako u slučaju odredbe prema kojima je osuđivani i registrovani seksualni prestupnik dužan da se uzdržava od posećivanja mesta na kojima se okupljaju maloletna lica, postavlja se pitanje šta zapravo znači pojam uzdržavanja, koliko blizu osuđivano lice sme prići školi ili kako će se postupiti u slučaju kada lice prema kome se sprovode posebne mere stanuje neposredno, ili u blizini škole. Ovaj problem je prevaziđen u SAD tako što seksualni delinkventi, koji su na intenzivnom nadzoru u zajednici, mogu biti pod merama elektronskog nadzora, čime se vrši kontrola njihovog kretanja i približavanja određenim zonama koje su blizu škola ili mesta stanovanja žrtve iz ranije počinjenog krivičnog dela (Mrvić-Petrović, 1999; Jannetta, 2006; Stevković, Vasiljević, 2008). Istovremeno, u pojedinim državama SAD na snazi su zakoni koji obavezuju osuđivanog seksualnog prestupnika da se iseli iz zone koja u krugu od jednog kilometra ima školu ili drugu ustanovu namenjenu maloletnicima (Tewksbury, Levenson, 2007).

Naročito bitan segment Zakona o posebnim merama odnosi se na vrstu podataka i način vođenja evidencije o seksualnim prestupnicima. U čl. 13 propisano je da će se u registru evidentirati podaci o identitetu osuđenog (ime, prezime i JMBG), adresi, zaposlenju, o osobenim znacima i DNK profilu osuđenog, potom podaci o krivičnom delu i kazni na koju je osuđen, o pravnim posledicama osude i o sprovođenju posebnih mera propisanih ovim zakonom. Nadležnost za prikupljanje i čuvanje podataka poverena je Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (čl. 14), dok je dostupnost podataka iz posebne evidencije ograničena na sud, javnog tužioca i policiju, a u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica o kome se vodi posebna evidencija, kao i organizacionu jedinicu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija nadležnu za tretman i alternativne sankcije (čl. 15).

Prema odredbama Zakona o posebnim merama, podaci iz posebne evidencije mogu se, uz zahtev i obrazloženje, dati i državnom organu, preduzeću, drugoj organizaciji ili preduzetniku, u slučaju da još uvek traju pravne posledice osude, kada za to postoji zakonski opravdan interes. Pri tome, zakon obavezuje pravna lica ili preduzetnike, čija delatnost podrazumeva rad sa mladima, da zatraže uvid u registar i obave proveru za konkretno lice koje treba da zasnuje radni odnos kod njih. U vezi sa tim, u čl. 17 Zakon o posebnim merama predviđa novčanu kaznu u slučajevima kada pravna lica i preduzetnici ne poštuju pravne posledice osude, kada ne dostave podatak ili ne dostave podatak u zakonom propisanom roku Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, odnosno ukoliko ne zatraže podatak iz posebne evidencije i proveru kandidata. Poseban problem u vezi sa ovom odredbom predstavlja činjenica da zakonodavac ne predviđa i zabranu zloupotrebe ili dalje distribucije dobijenih podataka, kao što je to regulisano u zakonodavstvu Velike Britanije, a čime se otvara pitanje mogućnosti dalje povrede prava i ugrožavanja lica koja su upisana u registar. U prilog ovoj tezi svakako govore slučajevi linčovanja registrovanih seksualnih prestupnika u SAD, čiji su podaci bili dostupni javnosti (Tofte, Fellner, 2007).³ Posebnu opasnost kod eventualne primene ovog zakona, u smislu formiranja registra i ograničavanja prava osuđenih lica, predstavlja činjenica da je njime obuhvaćen širok dijapazon krivičnih dela, sa jedne strane, i širok krug izvršilaca, sa druge strane. Kada je u pitanju rizik zloupotrebe podataka, nameće se pitanje da li se postiže veća korist ili šteta ukoliko se u registar evidentiraju mlađa

³ Više o tome videti na: <http://www.nydailynews.com/news/national/unrepentant-washington-vigilante-killed-registered-sex-offenders-life-prison-article-1.1162753> Stranici pristupljeno 20.3.2013. godine

punoletna lica i ukoliko im se, primenom posebnih mera, ograniče određena prava na period od 20 godina. U vezi sa tim, pohvalno je rešenje našeg zakonodavca koji je predvideo da se odredbe ovog zakona ne primenjuju na maloletne izvršioce krivičnih dela seksualnog nasilja.

Istraživanje stavova profesionalaca o odredbama Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima

Predmet i cilj istraživanja

Ideja za realizaciju istraživanja proistekla je iz istraživačke znatiželje autora u smislu utvrđivanja šta o tzv. „Marijinom zakonu“ i formiranju registra seksualnih prestupnika u Srbiji misle oni koji bi trebalo da budu direktno uključeni u primenu osnovnih odredaba zakona. U skladu sa tim kao predmet istraživanja određeno je ispitivanje stavova stručnjaka iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite o „Marijinom zakonu“, sa posebnim osvrtom na predviđen način evidentiranja osuđivanih seksualnih prestupnika, dostupnosti i mogućnosti zloupotrebe evidentiranih podataka. Iz ovako koncipiranog predmeta proistekao je i cilj istraživanja koji se ogleda u dolaženju do saznanja o stavovima pravnika i predstavnika sektora socijalne zaštite o mogućnostima specijalno preventivnog delovanja primenom Zakona o posebnim merama, obuhvatu seksualnih prestupnika, ugrožavanju prava osuđenih i registrovanih seksualnih prestupnika i mogućnostima sprovođenja postpenalnog nadzora nad ovom kategorijom izvršilaca krivičnih dela. Ispitivanje stavova profesionalaca prema normativnom regulisanju seksualno nasilnog ponašanja prema deci opravdano je sa aspekta njegove primenljivosti u praksi, budući da bi u realizaciju i kontrolu mera koje zakon predviđa neposredno bili uključeni predstavnici pravosuđa i socijalne zaštite. Sa druge strane, autori stav predstavnika prakse smatraju bitnim i sa aspekta traganja za odgovorom na pitanje u kojim situacijama je društveno opravdano, neophodno i u kojoj formi post festum zadiranje merama krivičnog prava u sferu prava i sloboda izvršilaca krivičnih dela.

Metod

Istraživanje stavova stručnjaka iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite o odredbama Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima realizovano je primenom kvantitativne metodologije. Pri tome korišćena je tehnika anketiranja, a kao istraživački instrument primenjen je upitnik posebno dizajniran za potrebe istraživanja⁴. Upitnik se sastoji iz dva dela, gde su prvim delom obuhvaćena pitanja o osnovnim socio-demografskim karakteristikama ispitanika, dok drugi deo sadrži 28 tvrdnji u odnosu na koje su ispitanici davali odgovore po principu slaganja, odnosno neslaganja. Pri tome, skala, kojom su ispitivani stavovi stručnjaka, dizajnirana je kao petostepena Likertova skala. Izbor ajtema vršen je na osnovu odredaba Zakona o posebnim merama, prema kojima su profesionalci iznosili svoje stavove. U tom smislu ajtemi su grupisani na oblasti očekivanja o dometu specijalne prevencije koja se može ostvariti kroz dati zakon, potrebe proširivanja okvira obuhvaćenih počinitelja seksualnog nasilja, percepciju mogućih problema u sferi povređivanja prava osuđenih lica, te opažanje oblika i mogućnosti sprovođenja postpenalnog nadzora seksualnih prestupnika. Poseban dodatak predstavljaju ajtemi koji su preuzeti iz upored-nopravnih rešenja, a koji su istaknuti u kontekstu mogućih proširenja i unapređenja nacionalne legislative.

Istraživanje je realizovano tokom februara i marta 2013. godine u 8 gradova sa teritorije Republike Srbije⁵. Anketiranje je sprovedeno uz visok procenat odgovora ispitanika i upotrebljivosti upitnika. Naime, u svega 6 % slučajeva upitnici su vraćeni sa nepotpunim odgovorima ili potpuno prazni.

Prikupljeni podaci su obrađeni i analizirani primenom kompjuterskog statističkog programa SPSS 18.0. U obradi podataka primenjen je kvantitativni metod. Pri tome, korišćena je deskriptivna statistika i Pirsonova korelacija, kao i univarijantne analize varijanse, odnosno provera povezanosti zavisnih i nezavisnih varijabli analizom Pirsonovog korelata.

⁴ Autori upitnika su mr Ljiljana Stevković i Nikola Petković.

⁵ Beograd, Novi Sad, Niš, Kragujevac, Šabac, Bečej, Temerin i Koceljeva.

Uzorak

Analiza stavova profesionalaca obuhvatila je ukupno 237 lica. Pri tome 120 ispitanika čine diplomirani pravnici zaposleni u pravosuđu, a 117 ispitanika predstavljaju zaposleni u centrima za socijalni rad (CSR), odnosno socijalni radnici, psiholozi i specijalni pedagozi. Posmatrano prema polnoj strukturi poduzorka diplomiranih pravnika, nešto više je bilo osoba muškog pola (65, odnosno 54,2%), dok su pravnice nešto manje zastupljene (55, odnosno 45,8%). Prosečna starost pravnika iznosi 38 godina, s tim da su uzorkom obuhvaćene samo osobe starije od 25 godina. Polna struktura poduzorka stručnjaka zaposlenih u socijalnim službama, pokazuje značajno veću zastupljenost žena (100, odnosno 85,5%) nego muškaraca (17, odnosno 14,5%). Ovakva polna struktura uzorka stručnjaka iz oblasti socijalne zaštite je bila i očekivana s obzirom na činjenicu da je ovaj sektor po nekom nepisanom pravilo rezervisan za pripadnice ženskog pola, odnosno svrstava se u tzv. ženska zanimanja. Prosečna starost ispitanika iz poduzorka stručnjaka iz oblasti socijalne zaštite iznosi 41 godinu.

Rezultati istraživanja

Specijalno preventivni efekat Zakona o posebnim merama

Analiza rezultata stavova profesionalaca, u smislu očekivanih dometa prevencije koju „Marijin zakon“ može ostvariti, pokazuje na nivou celokupnog uzorka, tendenciju ka delimičnoj uverenosti u tvrdnju da bi formiranje registra seksualnih prestupnika doprinelo smanjivanju učestalosti seksualnog nasilja nad decom (ajtem 1). U prilog tome govori identifikovana srednja vrednost na Likertovoj skali od 3,96, kao i analiza frekvenci koja pokazuje da 70,4% (167) ispitanika iskazuje delimično ili potpuno slaganje, 13,5% (32) iskazuje delimično ili potpuno neslaganje sa iznetom tvrdnjom, dok 16 % ispitanika (38) nema jasan stav u odnosu na očekivanu efektivnost zakona.

Komparacijom rezultata subuzorka pravnika i subuzorka stručnjaka iz oblasti socijalne zaštite, utvrđena je nešto veća uverenost u efektivnost pomenutog zakona na strani zaposlenih u CSR u odnosu na zaposlene u pravosuđu (Tabela 1), pri čemu se primenom univarijantne analize varijanse potvrđuje statistički značajna razlike između ove dve grupe ($F(1,235) = 16,400, p < 0.05$).

Pri tome, nije utvrđena statistički značajna povezanost između izraženih stavova na ajtemu 1 i pola, odnosno godina starosti ispitanika.

Tabela 1: *Razlike u stavovima profesionalaca iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite u pogledu stava o specijalno preventivnom efektu Zakona o posebnim merama*

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,6	1,384
Zaposleni u CSR	117	4,2	0,977
Celukupni uzorak	237	3,9	1,239

Potreba proširivanja okvira registrovanih seksualnih prestupnika

Segment analize koji se tiče stavova profesionalaca, prema potrebama proširivanja okvira registrovanih počinitelja seksualnog nasilja, obuhvatio je šest ajtema. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka ispitanici pokazuju delimično slaganje sa tvrdnjom da u registru seksualnih prestupnika treba da budu evidentirani i maloletni učinioci seksualnih krivičnih dela (ajtem 5), sa prosečnom identifikovanom vrednošću na Likertovoj skali od 4,2. Pri tome, čak 77,8% (182) ispitanika pokazuje delimično ili potpuno slaganje sa iskazanom tvrdnjom; 8,9% (21) pokazuje delimično ili potpuno neslaganje, a 14,3% (34) ispitanika nije opredeljeno u pogledu ove tvrdnje. Primenom univarijantne analize varijanse nisu utvrđene statistički značajne razlike između ispitanih poduzoraka stručnjaka. Takođe, nije utvrđena korelacija stavova ispitanika sa polom i starošću ispitanika kao nezavisnim varijablama.⁶

Posebno visoke vrednosti slaganja ispitanika primetne su na ajtemu 6, u okviru koga su ispitanici izražavali stavove prema tvrdnji da u registru seksualnih prestupnika treba da budu evidentirane i osobe koje su počinile seksualno nasilje nad punoletnim licima. Tako, na nivou celokupnog uzorka, prosečna vrednost na datom ajtemu na Likertovoj skali iznosi 4,64, dok je analizom frekvenci utvrđeno da 87,6% (210) ispitanika pokazuje delimično ili potpuno slaganje, a samo 2,6% (6) delimično ili potpuno neslaganje sa iznetom tvrdnjom. Dodatno, univarijantnom analizom utvrđena je statistički značajna razlika srednjih vrednosti između stručnjaka iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite, sa nešto

⁶ Anketiranje profesionalaca je vršeno dok Zakon o posebnim merama nije ušao u skupštinsku proceduru i dok je u predlogu zakona bilo predviđeno registrovanje i maloletnih lica kao seksualnih prestupnika, što je tokom procesa izglasavanja zakona odbačeno

većim nivoom slaganja zaposlenih u CSR ($F(1,235)=5,629$, $p<0,05$). Korelacija između pola i godina starosti i izraženih stavova na ajtemu 6 nije potvrđena.

Analiza rezultata na ajtemu 7, posmatrano na nivou celokupnog uzorka, pokazala je da ispitanici iskazuju delimično slaganje sa tvrdnjom da registrom treba da budu obuhvaćene i osobe koje su osuđene za pribavljanje ili posedovanje dečje pornografije, iako nisu počinile kontaktno seksualno nasilje. Tako, 70,9% (168) ispitanika je izrazilo delimično ili potpuno slaganje sa navedenom tvrdnjom, 8% (19) delimično ili potpuno neslaganje, a 21% (50) nema jasno definisan stav. Komparacijom stavova zaposlenih u pravosuđu i zaposlenih u CSR (Tabela 3) utvrđene su statistički značajne razlike ($F(1,235)=33,138$, $p<0,05$), uz nešto više rezultate slaganja zaposlenih u CSR. Dodatno, potvrđena je korelacija između pola ($r=0,347$ $p<0,05$) i starosti ispitanika ($r=0,157$, $p<0,05$) u odnosu sa izraženim stavovima u korist ispitanica u odnosu na ispitanike i mlađe uzrasne kategorije u odnosu na starije.

Tabela 2: Komparacija stavova profesionalaca iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite u pogledu stava o registrowanju lica osuđenih za pribavljanje ili posedovanje dečje pornografije

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,7	1,341
Zaposleni u CSR	117	4,5	0,712
Celukupni uzorak	237	4,1	1,148

Vremenski okvir evidentiranja seksualnih prestupnika

Analiza rezultata na ajtemu 9 pokazuje da se, na nivou celokupnog uzorka, ispitanici većinom slažu sa tvrdnjom da punoletna lica osuđena za seksualne zločine treba da budu doživotno evidentirana u registru seksualnih prestupnika. Tako, 83,9% (199) ispitanika iskazuje delimično ili potpuno slaganje sa datom izjavom, 11,4% (27) delimično ili potpuno neslaganje, a 4,6% (11) nema jasno opredeljen stav. Premda obe komparativne grupe pokazuju visoke skorove (Tabela 3), univarijantna analiza varijanse potvrdila je statistički značajne razlike sa nešto višim skorom u subgrupi zaposlenih u CSR ($F(1,235)=18,922$, $p<0,05$). Takođe, potvrđena je statistički značajna korelacija između pola ispitanika i izraženih stavova na ajtemu 9 ($r=0,269$ $p<0,05$) u korist ispitanica u odnosu na ispitanike.

Tabela 3. *Komparacija stavova profesionalaca iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite u pogledu opravdanosti doživotnog evidentiranja seksualnih prestupnika*

	N	Sred.vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,9	1,485
Zaposleni u CSR	117	4,5	0,685
Celokupni uzorak	237	4,2	1,204

Nešto niži nivo slaganja ispitanika iskazan je na ajtemu 10 koji se odnosi na tvrdnju o potrebi da maloletni učinioi krivičnih dela seksualnog nasilja treba da budu upisani u registar najmanje 10 godina nakon punoletstva, uz prosečnu vrednost od 3,83 na Likertovoj skali. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka, 64,1% (152) ispitanika pokazuje delimično ili potpuno slaganje sa iznetom tvrdnjom, 16,9% (40) delimično ili potpuno neslaganje, a 18,6% (N=44) nema jasno opredeljen stav. Premda zaposleni u CSR pokazuju nešto više skrove, primenom univarijantne analize varijanse nisu utvrđene statistički značajne razlike između date grupe i grupe zaposlenih u pravosuđu (Tabela 4).

Tabela 4. *Komparacija rezultata između profesionalaca iz oblasti pravosuđa i socijalne zaštite na ajtemu 10*

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,68	1,303
Zaposleni u CSR	117	3,97	1,373
Celokupni uzorak	237	3,83	1,343

Analiza rezultata na ajtemu 25 obuhvatila je stavove ispitanika prema tvrdnji da registar treba da obuhvati retroaktivno sva lica koja su počinila seksualne delikte na štetu dece u poslednjih 20 godina. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka rezultati pokazuju da se nešto više od polovine (60,7%) ispitanika delimično ili potpuno slaže sa tvrdnjom, 21,1% se delimično ne slaže, dok 18,1% nema jasno opredeljen stav. Pri tome, ni jedan ispitanik nije izrazio potpuno neslaganje u odnosu na ponuđenu tvrdnju. Komparacijom poduzoraka pravnika i lica zaposlenih u CSR utvrđena je statistički značajna razlika ($F(1,235)=192,036$, $p<0,05$) u smislu da zaposleni u CSR iskazuju viši nivo slaganja sa navedenom tvrdnjom.

Dostupnost podataka o evidentiranim seksualnim prestupnicima

Ispitivanje stavova profesionalaca o tome ko bi trebalo da ima pravo uvida u podatke arhivirane u registru, kao i o mogućim negativnim posledicama ove zakonske mere, obuhvatilo je osam ajtema. Analiza rezultata na ajtemu 11 pokazuje da ni zaposleni u pravosuđu, niti zaposleni u CSR nemaju jasno opredeljen stav da li bi podaci iz registra trebalo, osim državnim organima, da budu dostupni i široj javnosti. Naime, identifikovana srednja vrednost na Likertovoj skali na nivou celokupnog uzorka iznosi 3,2 (Tabela, 5). Pri tome gotovo polovina ispitanika (49,8%, odnosno 118) pokazuje delimično ili potpuno slaganje sa navedenom tvrdnjom; 35,4% (84) ispitanika iskazuje delimično ili potpuno neslaganje, dok 14,8% (35) nema jasno opredeljen stav po ovom pitanju. Primenom univarijantne analize varijanse nije potvrđena statistički značajna razlika između poduzorka ispitanika zaposlenih u pravosuđu i poduzorka ispitanika zaposlenih u CSR. Takođe, nije utvrđena statistički značajna povezanost između pola i starosti ispitanika, i iskazanih stavova.

Tabela 5: *Komparacija rezultata poduzorka pravnika i zaposlenih u CSR na ajtemu 11*

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,1	1,720
Zaposleni u CSR	117	3,3	1,356
Celokupni uzorak	237	3,2	1,552

Viši nivo slaganja ispitanici su pokazali na ajtemu 12 koji se odnosi na tvrdnju da podaci o maloletnim licima evidentiranim u registru seksualnih prestupnika treba da budu dostupni samo državnim organima (Tabela 6)⁷. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka, većina ispitanika (78,1%, odnosno 185) se delimično ili potpuno slaže sa potrebom ograničavanja prava uvida u podatke o registrovanim maloletnicima, dok se 8,9% (21) ispitanika delimično ili potpuno ne slaže. 13,1% (31) nema jasno opredeljen stav prema ograničavanju prava uvida u podatke o maloletnicima registrovanim zbog izvršenih seksualnih prestupa prema maloletnim licima. Istraživanjem nije utvrđena sta-

⁷ Odredba o evidentiranju maloletnika u registar seksualnih prestupnika bila je zastupljena u predlogu Zakona o posebnim merama o čijim odredbama je vršeno istraživanje. Kako autori rada smatraju bitnim stavove stručnjaka o registrovanju maloletnih seksualnih prestupnika, rezultati analize ovog ajtema prikazuju se u radu iako je u konačnoj verziji Zakona odbačena mogućnost evidentiranja maloletnika u pomenuti registar.

tistički značajna razlika između poduzorka pravnikâ i zaposlenih u CSR, kao ni povezanost između pola i starosti ispitanika i ispitivane zavisne varijable.

Tabela 6: *Komparacija rezultata poduzorka pravnikâ i zaposlenih u CSR na ajtemu 12*

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	4.0	0.072
Zaposleni u CSR	117	4.2	1.252
Celokupni uzorak	237	4.1	1.048

U slučaju kada bi zakonskim rešenjem podaci iz registra bili učinjeni dostupnim javnosti, ispitanici su na ajtemu 13 iskazivali stavove o najpogodnijim vidovima informisanja lokalne zajednice o prisustvu osuđivanog seksualnog prestupnika. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka najviše prosečne skorove imaju informisanje putem specijalizovanih sajtova i obaveštavanje od strane policije, dok je najniži prosečni skor zabeležen za obaveštavanje javnosti flajerima.

Komparativnom analizom poduzoraka pravnikâ i zaposlenih u CSR nisu utvrđene statistički značajne razlike, osim u slučaju kada se informisanje javnosti stavlja na teret samog zlostavljača $F(1,235)=7,052$, $p<0,05$). Identifikovana srednja vrednost u poduzorku zaposlenih u pravosuđu iznosi 2,7, naspram 2,1 koliko iznosi u poduzorku zaposlenih u CSR.

Tabela 7: *Obaveštavanje javnosti o prisustvu seksualnog prestupnika – celokupni uzorak*

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Putem specijalizovanih sajtova	237	3,42	1,531
Posredstvom štampe i TV	237	2,69	1,514
Deljenjem flajera	237	2,04	1,384
Od strane policije	237	3,76	1,301
Od strane samog zlostavljača	237	2,36	1,494

Ispitivanje stavova ispitanika o mogućnosti povređivanja prava i sloboda osuđivanih lica obuhvatilo je 5 ajtema. Tako je na ajtemu 14 analiza rezultata obuhvatila stavove ispitanika u odnosu na tvrdnju da, ukoliko bi registar seksualnih prestupnika bio dostupan javnosti, postoji opasnost da bi moglo doći do zloupotreba i ugrožavanja prava i sloboda osuđivanih lica. Rezultati istraživanja pokazuju da na nivou celokupnog uzorka nešto više od polovine ispitanika (56,1%, odnosno 133) iskazuje delimično ili potpuno slaganje sa navedenom tvrdnjom; 13,5% (32) delimično ili potpuno neslaganje, dok trećina ispitanika (30%, odnosno 70) nije opredeljeno. Pri tome, nije utvrđena statistički

značajna razlika između zaposlenih u pravosuđu i zaposlenih u CSR, kao ni statistički značajna povezanost između pola i godina starosti ispitanika i zavisne varijable na ajtemu 14.

Tabela 8: Komparacija rezultata poduzorka pravnika i zaposlenih u CSR na ajtemu 14

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Celokupni uzorak	237	3,6	1,250
Zaposleni u pravosuđu	120	3,5	1,344
Zaposleni u CSR	117	3,7	1,143

Stavovi o negativnim posledicama javno dostupnog registra seksualnih prestupnika analizirani su i na ajtemu 15. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka rezultati istraživanja pokazuju da 67,5% (160) ispitanika izražava delimično ili potpuno slaganje sa tvrdnjom da bi javno dostupan registar nosio rizik od stigmatizacije i socijalne izolacije članova porodice seksualnih prestupnika; 9,7% (23) delimično ili potpuno neslaganje, dok 22,8% (54) ispitanika nema jasno orijentisan stav u odnosu na datu tvrdnju. Univarijantnom analizom varijanse utvrđene su statistički značajne razlike srednjih vrednosti između zaposlenih u pravosuđu i zaposlenih u CSR ($F(1,235)=10,818, p<0,05$) (Tabela 9).

Tabela 9. Komparacija rezultata poduzorka pravnika i zaposlenih u CSR na ajtemu 14

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,5	1,233
Zaposleni u CSR	117	4,0	0,980
Celokupni uzorak	237	3,8	1,139

Važan segment analize stavova o dostupnosti podataka o registrovanim seksualnim prestupnicima obuhvata i ajtem 17 koji se odnosi na tvrdnju da je dostupnost informacija o prisustvu seksualnog prestupnika u lokalnoj zajednici važnija od mogućeg ugrožavanja prava osuđenih lica. Posmatrano na nivou celokupnog uzorka ispitanici su pokazali delimično slaganje, sa utvrđenom srednjom vrednošću na Likertovoj skali od 4,2 i bez statistički značajnih razlika između stava zaposlenih u pravosuđu i zaposlenih u CSR. Pri tome, nešto više od polovine ispitanika (59,1%, odnosno 140) delimično ili potpuno se slaže sa navedenom tvrdnjom; 17,3% (41) delimično ili potpuno se ne slaže, dok 23,2% (56) nema jasno orijentisan stav.

Zakon o posebnim merama i postpenalni nadzor osuđenih seksualnih prestupnika

Analiza stavova profesionalaca koja se odnosila na mogućnost postpenalnog nadzora lica osuđenih sa krivična dela seksualne prirode obuhvatila je 5 ajtema. Rezultati istraživanja na ajtemu 19 na nivou celokupnog uzorka pokazuju da se većina ispitanika (73,4%, odnosno 174) delimično ili potpuno slaže sa tvrdnjom da punoletni učinioi krivičnih dela seksualne prirode nakon izdržane kazne, pored upisa u registar, treba da budu pod aktivnim nadzorom policije ili druge nadležne službe 20 godina po isteku kazne. 14,1% (31) ispitanika se delimično ili potpuno ne slaže, a 13,5% (32) nema opredeljen stav u odnosu na ovu tvrdnju. Pri tome, zaposleni u CSR su pokazali statistički značajno više skorove u odnosu na zaposlene u pravosuđu ($F(1,235)=24,152$, $p<0,05$).

Pored stava o potrebi postpenalnog nadzora, ispitanici su na ajtemu 20 iskazivali stavove i o najpoželjnijim modelima kontrole osuđenih seksualnih prestupnika. Tako je analiza srednjih vrednosti, na nivou celokupnog uzorka pokazala da najviše skorove imaju elektronski nadzor, nenajavljene posete, obavezno periodično javljanje policiji i kontrola pristupa internet sajtovima, dok se najavljene periodične posete smatraju najmanje poželjnim modelom nadzora. Dodatno, primenom univariantne analize varijanse statistički značajne razlike srednjih vrednosti između poređenih poduzoraka utvrđene su u dva slučaja. Naime, zaposleni u CSR su pokazali više skorove u odnosu na zaposlene u pravosuđu ($F(1,235)=6,652$, $p<0,05$), a u kontestu stavova o nenajavljenim posetama kao najpogodnijem obliku postpenalnog nadzora. Slična tendencija je utvrđena i u odnosu prema kontroli pristupa internet sajtovima, gde je u poduzorku zaposlenih u CSR utvrđena srednja vrednost od 4,5, a u poduzorku zaposlenih u pravosuđu 4,0 ($F(1,235)=4,543$, $p<0,05$).

Tabela 10: *Modeli postpenalnog nadzora osuđenih lica – celokupni uzorak*

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Najavljene periodične posete	237	3.0	1.473
Nenajavljene posete	237	4.2	1.179
Obavezno periodično javljanje policiji	237	4.2	1.167
Elektronski nadzor	237	4.4	1.303
Kontrola pristupa Internet sajtovima	237	4.3	1.207

Analiza stavova profesionalaca koji se odnose na problematiku postpenalnog nadzora obuhvatila je i ajtem 23 koji se odnosi na tvrdnju da u našem

društvu nije moguće adekvatno sprovesti zabranu zadržavanja osuđenih seksualnih prestupnika blizu škole ili drugih mesta na kojima se okupljaju deca, a kako je to predviđeno Zakonom o posebnim merama. Posmatrano na nivou celokupnog uzroka manje od polovine ispitanika (46,4%, odnosno 110) iskazuje delimično ili potpuno slaganje sa navedenom tvrdnjom; manje od trećine (27,8%, odnosno 66) delimično ili potpuno neslaganje, a 25,7% (61) nema jasno opredeljen stav. Pri tome, nisu utvrđene statistički značajne razlike u stavu zaposlenih u pravosuđu i zaposlenih u CSR.

Tabela 11: Komparacija rezultata poduzorka pravnikâ i zaposlenih u CSR na ajtemu 23

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	3,3	1,233
Zaposleni u CSR	117	3,1	1,409
Celokupni uzorak	237	3,2	1,424

Stavovi profesionalaca o ukidanju instituta uslovnog otpusta za registrovane seksualne prestupnike

Poslednja dva ajtema obuhvatila su analizu stavova profesionalaca prema zakonskim odredbama o ukidanju mogućnosti uslovnog otpusta i ublažavanja kazne licima osuđenim za krivična dela seksualne prirode (ajtem 20) i izmenama prema kojima seksualni delikti na štetu dece nikad ne zastarevaju (ajtem 26).

Analiza rezultata na ajtemu 20, posmatrano na nivou celokupnog uzorka, ukazuje na manju opredeljenost profesionalaca za zabranu ublažavanje kazne i uslovnog otpusta osuđenih seksualnih prestupnika. Naime, 41,7% (99) ispitanika se delimično ili potpuno slaže sa izjavom da treba ukinuti mogućnost uslovnog otpusta i ublažavanja kazne, 32,9% (78) delimično ili potpuno ne slaže, a 25,3% (60) nema jasno opredeljen stav. Pri tome, istraživanjem su utvrđene statistički značajne razlike ($F(1,235)=113,479$, $p<0,05$) između poduzoraka, u smislu nešto većeg neslaganja zaposlenih u CSR sa ovom tvrdnjom.

Naposletku, poslednji segment analize obuhvatio je stavove profesionalaca prema tvrdnji da u Krivični zakonik treba uvesti izmene prema kojima seksualni delikti na štetu dece nikad ne zastarevaju (ajtem 26). Posmatrano na nivou celokupnog uzorka uočava se visok nivo izjava slaganja sa prosečnom vrednošću na Likertovoj skali od 4,6. Pri tome, gotovo apsolutna većina ispitanika (91,2%,

odnosno 216) je iskazala stav delimičnog ili potpunog slaganja, 8,9% (21) nema jasno opredeljen stav, dok nisu zabeleženi stavovi delimičnog ili potpunog neslaganja. Istraživanjem nisu utvrđene statistički značajne razlike između poduzoraka ispitanika na ajtemu 26, kao ni povezanost između pola i uzrasta ispitanika, kao nezavisnih varijabli i pomenutog stava, kao zavisne varijable.

Tabela 12: Komparacija rezultata poduzorka pravnika i zaposlenih u CSR na ajtemu 26

	N	Srednja vrednost	Std. devijacija
Zaposleni u pravosuđu	120	4,4	1,228
Zaposleni u CSR	117	4,9	1,034
Celokupni uzorak	237	4,6	1,110

Diskusija sa zaključnim razmatranjima

Analiza predstavljenih rezultata istraživanja stavova profesionalaca prema odredbama Zakona o posebnim merama i uvođenju registra seksualnih prestupnika, predstavlja dosta složen problem, koji se posebno ističe u segmentu komparacije sa drugim, sličnim studijama. Naime, većina dostupnih istraživanja koji obrađuju ovu problematiku, realizovana je u SAD, gde su ispitanici iznosili svoje stavove prema značajno drugačijem konceptu registra seksualnih delinkvenata. Dostupnost javnosti svih informacija o prisustvu seksualnog delinkventa u lokalnoj zajednici, kao i potpuno drugačije koncipiran sistem mera postpenalnog nadzora osuđivanih lica i vaninstitucionalnih sankcija u SAD (Nieto, 2004; Žunić-Pavlović, 2005) postavlja zahteve da se dalje komparacije u ovom kontekstu moraju uzeti sa rezervom.

Sumarni pregled rezultata istraživanja stavova profesionalaca prema uvođenju registra seksualnih prestupnika pokazuje relativno visok nivo slaganja ispitanika sa tvrdnjom da će formiranje ovog registra značajno uticati na smanjenje stope seksualnog nasilja nad decom, što je u skladu sa rezultatima istraživanja koje su realizovali Cochrane i Kennedy (2010), kao i Levenson sa saradnicima (Levenson i dr., 2007). Sa druge strane, svakako treba pomenuti rezultate istraživanja prema kojima uvođenje registra seksualnih delinkvenata nije dokazalo u praksi efekte stvarnog smanjenja stope seksualnog nasilja nad decom (Garfinkle, 2003; Bonnar-Kid, 2010). Privid sigurnosti koje dato zakonsko rešenje nosi donekle je i očekivano, s obzirom da se sama ideja bazira na prilično slabim teorijskim i naučnim osnovama. U vezi sa tim, treba istaći činjenicu da je predložena mera orijentisana pre svega na kontrolu seksual-

nih prestupnika nepoznatih detetu, dok viktimološka saznanja upućuju da se seksualno nasilje nad decom u najvećem stepenu odvija unutar porodice i od strane detetu poznatih osoba (Mamula, 2010; Stevković, 2007; Stevković, 2013). Takođe, kako su ciljevi i svrha formiranja baze podataka seksualnih prestupnika orijentisani oko ideje visoke stope recidivizma pedofila, značajan broj autora ističe da je ova polazna hipoteza nepotvrđena (Hariss, Hanson, 2004), te da značajno višu stopu povrata pokazuju lica koja seksualne delikte vrše nad odraslim osobama (Hanson, 2001).

Praktično istovetni rezultati, posmatrano u odnosu na studiju Cochrane i Kennedy (2010) primetni su i u segmentu koji se tiče potrebe da registrom budu obuhvaćeni i maloletni počinioci krivičnih dela seksualne prirode. Činjenica da značajan udeo seksualnog nasilja nad decom počine vršnjaci, kao i da se kod velikog broja pedofila prve manifestacije seksualno devijantnog ponašanja javljaju na ranom uzrastu, svakako govori u prilog ovom stavu (Sperry, Gilbert, 2005; Laws, William, O'Donohue, 2008). U vezi sa tim su i rezultati istraživanja koji se odnose na stav profesionalaca o potrebi da osuđeni maloletni počinioci krivičnih dela seksualne prirode budu registrovani najmanje 10 godina po sticanju punoletstva. Premda ovakvo rešenje nije predviđeno u Zakonu o posebnim merama, na ovom mestu valja razmotriti nekoliko *pro et contra* argumenta. Tako se u prvom redu ponovo mora naglasiti razvojna priroda seksualno nasilnog ponašanja, te logična potreba da se rano identifikovana seksualna devijacija prati i kontroliše. Pa ipak, na drugoj strani značajno je da maloletnici uživaju posebnu krivično pravnu zaštitu i da veliki opseg posebnih mera zaštite koje predviđa Zakon o posebnim merama ne bi mogle da se primenjuju na ovu starosnu kategoriju. U tom smislu nameće se i dilema da li bi bilo opravdano, maloletniku osuđivanom za krivična dela seksualne prirode, uskratiti pravo da se obrazuje za zanimanja koja uključuju rad sa decom, ili da obavlja neke od poslova iz ove grupe.

Istraživanje je pokazalo da profesionalci u Srbiji u značajnoj meri smatraju da je potrebno da registrom budu obuhvaćeni i oni učinioci koji su osuđeni za krivična dela seksualne prirode prema odraslim osobama. Učestalost i tamna brojka ove vrste krivičnih dela, kao i ozbiljne posledice koje seksualno nasilje ostavlja na (odrasle) žrtve (Novaković, 2007; Marinković, 2012), svakako upućuju na potrebe da se formira objedinjeni registar svih seksualno nasilnih osuđivanih lica.

Izraženo slaganje profesionalaca sa stavom o potrebi da registrom seksualnih prestupnika budu obuhvaćena i lica koja su samo posedovala ili pribavljala

dečju pornografiju, bez obzira što nisu počinila kontaktno seksualno nasilje, pokazuje statistički značajne razlike između zaposlenih u CSR i zaposlenih u pravosuđu, što upućuje na potrebe dodatnih tumačenja. Premda u okviru ovog istraživanja nije vršena dalja analiza u ovom smeru, čini se da nešto niži skorovi zaposlenih u pravosuđu nalaze osnov u činjenici da je inkriminacija posedovanja dečje pornografije relativno nova u domaćem zakonodavstvu (Tanjević, 2012), te da je do danas donet mali broj pravosnažnih presuda po ovom osnovu. Naposljetku, mada se u literaturi može pronaći pregled istraživanja koja upućuju na to da 30% onih koji poseduju dečju pornografiju naposljetku i počinu kontaktni zločin (Petković, Đorđević, 2011; Petković, Dimitrijević, Đorđević, 2011) može se postaviti pitanje da li je logično da posle niskih kazni, osuđena lica ponovo budu „kažnjena“ upisivanjem u registar na čak 20 godina.

Stavovi profesionalaca prema potrebi doživotnog evidentiranja punoletnih lica osuđenih za seksualne delikte pokazuju visoke skorove slaganja, uz statistički značajno više skorove zaposlenih u CSR. Na osnovu neformalnog razgovora koji je obavljen sa ispitivanim pravnicima razlika od 0,6 bodova na Likertovoj skali može se objasniti pre svega činjenicom da Krivični zakonik predviđa ograničeno vremensko trajanje pravnih posledica osude, te da bi nemogućnost zakonske rehabilitacije bila eventualno sporna u ovom slučaju.

Posebno zanimljiv segment analize predstavlja ajtem 25, odnosno stav prema kojem registar treba da obuhvati retroaktivno sva lica osuđena za seksualne delikte na štetu dece u poslednjih 20 godina, a kako se to često pominjalo u javnim raspravama u Srbiji. Pored blage tendencije ka delimičnom slaganju ispitanika na nivou celokupnog uzorka, zaposleni u pravosuđu su pokazali statistički značajno niže skorove. Ovakvi rezultati mogu naći objašnjenje u hipotezi da je u odgovorima zaposlenih u CSR dominirala emocionalna komponenta stava, dok su princip zakonitosti i zabrana retroaktivnosti, kao elementarni postulati krivičnog prava, uticali na viši nivo neslaganja kod zaposlenih u pravosuđu.

Sa aspekta mogućnosti ugrožavanja prava i sigurnosti osuđenih seksualnih prestupnika, uz istovremenu mogućnost zaštite žrtava i potencijalnih žrtava, interesantna je dilema da li bi podaci o registrovanim seksualnim prestupnicima trebalo da budu dostupni javnosti, kao i ukoliko bi zakonskim rešenjem ovo bilo dozvoljeno, koji su najpogodniji modeli informisanja lokalne zajednice. Pa ipak, analiza stavova profesionalaca u ovom smeru ne daje konačne odgovore. Naime, posmatrano na nivou celokupnog uzorka prosečna srednja vrednost svedoči o neopredeljenosti stavova ispitanika, dok

komparativni pregled rezultata poduzoraka ne ukazuje na statistički značajne razlike. Nešto veći nivo slaganja primetan je samo na ajtemu 13, a u okviru koga su ispitanici iskazivali stavove o potrebi ograničavanja dostupnosti podataka evidentiranih maloletnih prestupnika. Neopredeljenost ispitanika u pogledu potrebe da registar bude javno dostupan, zapravo i nije posebno neobična. Pregledom relevantne literature, najveće stručne i naučne polemike se upravo vode povodom ovog pitanja. Pri tome, treba imati na umu da je sama ideja registra seksualnih prestupnika praktično neodvojiva od koncepta samozaštite lokalne zajednice, a koji se upravo bazira na slobodnom i potpunom informisanju građana o prisustvu osuđivanog seksualnog prestupnika u njihovoj blizini (Petković i dr., 2012). U tom smislu, različita zakonska rešenja, o kojima je bilo reči na početku rada, a koja podrazumevaju ograničenost uvida u registar seksualnih prestupnika, više odgovaraju varijetetima postpenalnog nadzora, nego autentičnoj ideji prevencije usmerene na lokalnu zajednicu.

O mogućim negativnim reperkusijama javno dostupnog registra ispitanici su iznosili stavove na ajtemima 14, 15 i 17. Premda su anketirani profesionalci pokazivali tendenciju ka delimičnom slaganju da javno dostupan registar seksualnih prestupnika može biti zloupotrebljen, da na taj način mogu biti povređena prava osuđenih osoba, kao i da može rezultirati stigmatizacijom porodica registrovanih prestupnika, prilično jasno slaganje je izraženo u pogledu veće važnosti informisanja javnosti u odnosu na mogućnost ugrožavanja prava osuđenih lica.

Kada su u pitanju stavovi ispitanika o potrebi postpenalnog nadzora, utvrđeno je delimično slaganje sa tvrdnjom da punoletna lica nakon izdržane kazne treba da budu pod nadzorom policije ili druge nadležne službe najmanje 20 godina. U tom smislu valja napomenuti i ograničenje ove studije koja ispitanicima nije ponudila niže vremenske intervale nadzora. Ovo posebno dobija na značaju s obzirom na zakonsku mogućnost sudskog preispitivanja potrebe za daljim sprovođenjem posebnih mera prema osuđenim licima na svake četiri godine. Istina, treba naglasiti da je potpuno nejasno prema kojim kriterijumima bi se ovakva odluka donosila. Jedino logično rešenje stoga predstavljala bi odluka doneta na osnovu procene rizika od recidivizma, a kao modelu koji je *condition sine qua non* bilo kakvog postupanja prema seksualnom prestupniku (Koić, 2010). Međutim, ovakvo rešenje nije predviđeno u Zakonu u posebnim merama, a svakako otvara i druga pitanja, poput određivanja nadležnog državnog organa za sprovođenje date procene, specifikacije

samog postupka procene, kao i odabira metoda i instrumenata kojima bi se data procena neposredno sprovodila.

Ostajući u istoj ravni, značajni rezultati dobijeni su i u segmentu stavova o najefikasnijim modelima postpenalnog nadzora. Tako se pored redovnog javljanja policiji, posebno istakla mera elektronskog nadzora, koncept koji je našao značajnu primenu prema seksualnim prestupnicima u zakonodavstvima Evrope i SAD (Jannetta, 2006; Stevković, Vasiljević, 2008). Istovremeno, istraživanjem je utvrđeno da većina ispitanika nije sigurna da je posebne mere nadzora zaista i moguće sprovesti u Srbiji, prvenstveno zbog malog broja policijskih službenika, kao i odsustvo volje da se problem zaista reši.

Poslednji segment analize obuhvatio je usvojene zakonske novine prema kojima osuđena lica za seksualne delikte neće imati mogućnost uslovnog otpusta niti ublažavanja kazne, odnosno odredbu prema kojoj seksualni delikti na štetu dece neće zastarevati. Rezultati istraživanja pokazuju značajnu razliku stavova zaposlenih u CSR i zaposlenih u pravosuđu u pogledu opravdanosti ukidanja uslovnog otpusta ovoj grupi prestupnika. Ponovo, objašnjenje iskazanih stavova može naći osnov u hipotezi da su zaposleni u CSR odgovarali više vođeni emocionalnom komponentom stava, dok su zaposleni u pravosuđu bili pod većim uticajem usvojenih krivično pravnih normi. Naposljetku, stav autora ovog rada, jeste da premda institut uslovnog otpusta generalno predstavlja element koji u mnogome derogira sudsku presudu, nema jasnog osnova zašto bi se ova grupa osuđenika izdvajala od počinitelaca drugih teških krivičnih dela.

Istraživanjem je utvrđen visok stepen slaganja profesionalaca sa najavljenom novinom da krivična dela seksualne prirode na štetu dece ne zastarevaju. Ovakav predlog predstavlja dugo očekivano rešenje, koje konačno odgovara fenomenologiji samog problema i činjenici da između čina zlostavljanja i prijavljivanja nasilnika obično prođe nekoliko godina.

Naposljetku, Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima predstavlja pozitivnu novinu u domaćem zakonodavstvu. Pa ipak, čini se da je predlaganju ovog zakona i njegovom usvajanju trebalo da prethodi ozbiljna ili ozbiljnija naučna rasprava, sa sagledavanjem svih *pro et contra* argumenata. O tome svakako svedoče i iskazani stavovi profesionalaca koji su neretko u suprotnosti sa usvojenim rešenjima. Na žalost, seksualna zloupotreba dece predstavlja vrlo složen problem, koji se, prema mišljenju autora ovog rada, ne može rešiti parcijalnim i nedovoljno razrađenim pravnim okvirima.

Literatura

Aleksić, N. (2010) Komentar člana 180 Krivičnog zakonika Republike Srbije – sa osvrtom na uporedno pravo. *Strani pravni život*, 2, str. 347-357.

Bonnar-Kid, K. (2010) Sexual Offender Laws and Prevention of Sexual Violence or Recidivism. *American Journal of Public Health*, 3, str. 412-419.

Cochrane, D., Kennedy, L. (2010) Attitudes Towards Megan's Law and Juvenile Sex Offenders. *Justice Police Journal*, 1, str. 3-35.

Combs, D. (2011) *Unwillingly Revealed: Registered Sex Offenders' Attitudes Toward the Sex Offender Registry*. Bachelor thesis, Middletown: Wesleyan University.

Edwards, W., Hansley, C. (2001) Contextualizing Sex Offender Management Legislation and Policy: Evaluating the Problem of Latent Consequences in Community Notification Laws. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1, str. 83-101.

Freeman, N. J., Sandler, J. C. (2010) The Adam Walsh Act: A False Sense of Security or an Effective Public Policy Initiative? *Criminal Justice Policy Review*, 1, str. 31-49.

Garfinkle, E. (2003) Coming of Age in America: The Misapplication of Sex-Offender Registration and Community Notification Laws to Juveniles. *California Law Review*, 1, str. 163-208.

Gelb, K. (2007) *Recidivism of Sex Offenders*. Melbourne: Sentencing Advisory Council.

Jannetta, J. (2006) *GPS monitoring of High-risk Sex Offenders*. Irvine: The University of California, Center for Evidence-Based Corrections.

Koić, E. (2010) Skale za procjenu rizika seksualnoga delikta. U: L. Mužinić, Lj. Vukota (ur.) *Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice*. Zagreb: Psihijatrijska bolnica Vrapče, str. 217-214.

Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2010) *Kriminologija*. Beograd: Prometej.

Kovačić, L., Sučević, M. (2008) Specifične baze podataka i pravo na osobnosti. U: L. Vidović (ur.) *Baza podataka počinitelja spolnih delikata na štetu djece- zbornik priopćenja sa stručne rasprave*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 85-91.

Laws, D., William, R., O'Donohue, T. (2008) *Sexual Deviance: Theory, Assessment, and Treatment*. London: Guilford Press.

Levenson, J. S., Cotter, L. P. (2005) The Effect of Megan's Law on Sex Offender Reintegration. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 1, str. 149-166.

- Lievore, D. (2005) Thoughts on Recidivism and Rehabilitation of Rapists. *University of New South Wales Law Journal: Forum: Sexual Assault and the Law*, 1, str. 293-298.
- Logan, W. A. (2008) Sex offender registration and community notification: past, present, and future. *New England Journal on Civil and Criminal Confinement*, 3, str. 3-16.
- Mamula, M. (2010) Žrtve seksualnog nasilja. U: L. Mužinić, Lj. Vukota (ur.) *Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice*. Zagreb: Psihijatrijska bolnica Vrapče, str. 227-245.
- May Chalal, C., Hercog, M. (2003) *Child sexual abuse in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publisher.
- Marinković, D. (2012) Kriminalistički relevantne klasifikacije silovanja. *Nauka, bezbednost, policija*, 2, str. 53-71.
- Nieto, M. (2004) *Community Treatment and Supervision of Sex Offenders: How It's Done Across the Country and in California*. Sacramento: California State Library, California Research Bureau.
- Novaković, M. (2007) Forme viktimizacije kod silovanja. *Medicinski pregled*, 5-6, str. 277-281.
- Odeljan, R., Lovrek, J., Josipović, D. (2008) Regitar počinitelja spolnih delikata na štetu djece- uloga policije. U: L. Vidović (ur.) *Baza podataka počinitelja spolnih delikata na štetu djece- zbornik priopćenja sa stručne rasprave*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 29-85.
- Pavlović, Z. (2009) Uslovni otpust u kaznenom zakonodavstvu Srbije. *Pravo-teorija i praksa*, 11-12, str. 87-100.
- Petković, N., Pavlović, Z., Dimitrijević, J. (2012) Krivično-pravna zaštita dece od seksualnog nasilja – predlozi de Lege Ferenda. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 2, str. 307-324.
- Petković, N., Đorđević, M. (2011) Prevencija seksualne zloupotrebe dece. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 1, str. 121-138.
- Petković, N., Dimitrijević, J., Đorđević, M. (2011). Seksualna zloupotreba dece – teorijski modeli eksplanacije. *Socijalna misao*, 3, str. 9-28.
- Petković, N., Đorđević, M., Baloš, V. (2010) Analiza stavova javnosti u Srbiji prema fenomenu seksualne zloupotrebe dece. *Temida*, 4, str. 61-82.
- Pisarić, M. (2012) Pravni okviri Evropske unije u borbi protiv dečje pornografije na Internetu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, 2, str. 471-487.

Plotnikoff, J., Woolfson, R. (2000) *Where Are They Now?: An evaluation of sex offender registration in England and Wales* (No. 126). London: Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.

Prentky, R. A. (2003) A 15-Year Retrospective on Sexual Coercion: Advances and Projections. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1, str. 13-32.

Sperry, D., Gilbert, B. (2005) Child peer sexual abuse: preliminary data on outcomes and disclosure experiences. *Child Abuse and Neglect*, 8, str. 889-904.

Stevković, Lj. (2007) Porodično nasilje nad decom – fenomenološki aspekt. *Socijalna misao*, 2, str. 7-26.

Stevković, Lj., Vasiljević, D. (2008) Elektronsko praćenje u oblasti izvršenja krivičnih sankcija. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 1-2, str. 265-280.

Stevković, Lj. (2013) *Uticao rane nasilne viktimizacije na nasilni kriminalitet odraslih*. Magistarska teza, Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Tanjević, N. (2012) Suzbijanje dečje pornografije na internetu – međunarodni i domaći krivičnopravni okvir. *Bezbednost*, 2, str. 172-187.

Tewksbury, R., Levenson, J. (2007) When Evidence Is Ignored: Residential Restrictions for Sex Offenders. *Corrections Today*, 6, str. 54-57.

Turković, K (2008) Baza podataka prema Konvenciji Vijeca Europe o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja i neki primjeri i rješenja iz stranih zakonodavstava. U: L. Vidović (ur.) *Baza podataka počinitelja spolnih delikata na štetu djece- zbornik priopćenja sa stručne rasprave*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 15-29.

Žunić-Pavlović, V. (2005) Efektivnost programa intenzivnog nadzora u zajednici. *Beogradska defektološka škola*, 3, str. 175-185.

Internet izvori

EC Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse. CETS, NO.201. Dostupno na: [http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulez.asp? NT=201&CL](http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulez.asp?NT=201&CL) Stranici pristupljeno 15.4.2013. godine.

Harris, A., Hanson, K. (2004) *Sex Offender Recidivism: A Simple Question*. Dostupno na: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=206023> Stranici pristupljeno 21.04.2013. godine.

Hanson, K. (2001) Age and Sexual Recidivism: A Comparison of Rapists and Child Molesters. Dostupno na: https://ocipep.gc.ca/res/cor/rep/_fl/asrcrcm-arscvae-eng.pdf Stranici pristupljeno 20.04.2013.godine.

Tofte, S., Fellner, J. (2007) No Easy Answers: Sex Offender Laws in the US. NY: Human Rights Wach. Dostupno na: <http://www.nydailynews.com/news/national/unrep-entant-washington-vigilante-killed-registered-sex-offenders-life-prison-article-1.116-2753> Stranici pristupljeno 20.3.2013. godine.

Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima. Dostupno na: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2013/559-13.pdf> Stranici pristupljeno 10.4.2013.

NIKOLA PETKOVIĆ
ZORAM PAVLOVIĆ
LJILJANA STEVKOVIĆ

The attitudes of professionals towards implementation of the registry of offenders of sexual abuse of juveniles

The sexual victimization of children has always drawn great attention from experts and criminal policy makers due to the nature of the violent behavior and the developmental specific characteristics of the victims which enjoy special criminal law protection in a developed society. The high dark number and sex offender recidivism, as referenced by the frequent media reports about new cases of sexual violence towards the youngest members of society, highlight the need to search for the most appropriate social response to this form of sexual offending. The establishment of a register of convicted sex offenders for acts of sexual violence committed against minors, as one approach with a primary special preventive purpose, found its application in criminal law theory and practice of the Republic of Serbia. The aim of the paper is to present the results of an attitudinal survey of professionals employed in the field of justice and social welfare in the Republic of Serbia on the provisions of the special measures to prevent the commission of crimes of sexual abuse against juveniles and the establishment of the register of sex offenders.

Keywords: attitudes, lawyers, CSW, register of offenders of sexual abuse, minors, victims.